

Gyógypedagógia-történet és/vagy fogyatékos-ság-történet? Egy diszciplináris paradigmaváltás okai és következményei

PUKÁNSZKY BÉLA

SZTE, EKE

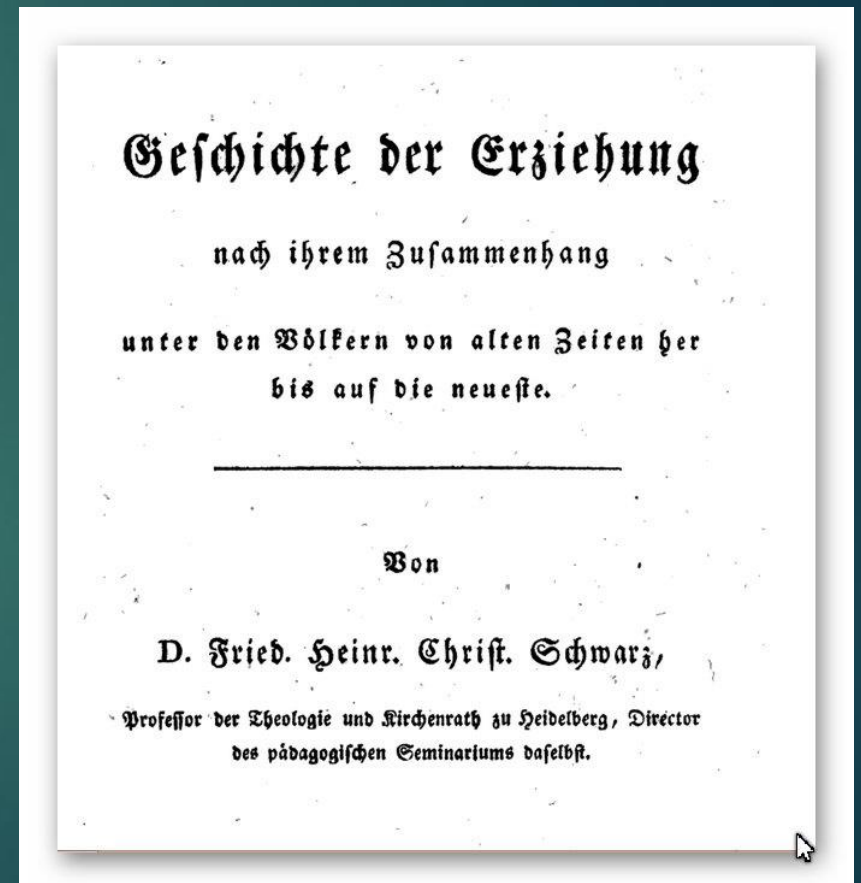
Pedagógiatörténet,
gyógypedagógia-
történet, fogyatékoság-
történet

A pedagógiatörténet-írás kialakulása és intézményesülése

Friedrich Heinrich Christian Schwarz: Geschichte der Erziehung

A 19. századi német neveléstörténet-írás jellegzetességei:

1. Pedagógusképzés számára íródott, oktató jellegű.
2. Erőteljes nemzeti jelleg.
3. Német filozófiai irányultságú.
4. Lutheránus-protestáns gyökerek
5. Erkölcsi nevelés hangsúlyos.
6. A nevelés kiemelő alakjaira koncentrált
7. A történelem korszakokra bontása
8. Férfidominancia. (Tröhler, 2004, Nóbik, 2010)

A magyar pedagógiatörténet-írás kezdetei

- ▶ Beély Fidél (1848): Alapnézetek a nevelés és leendő nevelő, s tanítóról, különös tekintettel a tan történeti viszontagságaira s literatúrájára. Pozsony.
- ▶ Lesnyánszky András (1832): Didaktika és metodika avvagy a' tanításnak közönséges tudománya és a' tanítás módgyának tudománya. Nagyvárad.
- ▶ Kiss Áron (1872): A nevelés és oktatás-történet kézikönyve. Különös tekintettel a magyar nevelés és oktatás történetére. Budapest.
- ▶ Garamszeghy Lubrich Ágost (1874): A nevelés történelme. Három kötetben. Budapest.
- ▶ Békefi Remig (1907): Az iskolázás története Magyarországon 1000-1883-ig. Budapest.
- ▶ Fináczy Ernő neveléstörténeti tárgyú művei 1890 és 1934 között.

A pedagógiatörténeti kutatások újabb néhány módszere

- ▶ Narratív történetformák elemzése
- ▶ Pedagógiai diskurzusok történeti elemzése
- ▶ A pedagógiatörténeti szövegek kánonelméleti elemzése
- ▶ Pedagógiatörténeti ikonológia/ikonográfia
- ▶ A pedagógiai terek történeti kutatása
- ▶ Történeti szociológia
- ▶ Számítógépes tartalomelemzés
- ▶ Eszmetörténeti recepciókutatás
- ▶ Neveléstörténeti elitkutatás

A tradicionális-klasszikus
gyógypedagógiatörténet-
írás néhány (újabb) példája

Andreas Möckel: Geschichte der
Heilpädagogik. Zweite völlig
überarbeitete Auflage, Klett-Cotta,
Stuttgart, 2007.

Inhalt

Vorwort	9
-------------------	---

KAPITEL I

Geschichte der Heilpädagogik als Aufgabe	13
1. Zur Geschichte der sonderpädagogischen Fachrichtungen	13
2. Geschichte der Heilerziehung und der Heilpädagogik	17
3. Heilpädagogik in der Geschichte der Pädagogik	21

KAPITEL II

Heilpädagogik im Zeitalter der Aufklärung

Der Nutzen des Taubstumm- und Blindenunterrichts	30
1. Die Situation taubstummer Kinder vor der Einrichtung von Schulen	30
2. Die Anfänge des Taubstummunterrichts	34
3. Die ersten Methoden des Taubstummunterrichts	39
4. Die Situation blinder Kinder vor der Einrichtung von Schulen	44
5. Die Anfänge des Blindenunterrichts	46
6. Die ersten Methoden des Blindenunterrichts	50
7. Erziehung zur bürgerlichen Brauchbarkeit	58
8. Die Anfänge der Erziehung taubblinder Kinder	61

KAPITEL III

Heilpädagogik im Zeitalter der Revolutionskriege und der Restauration

Die Rettung Verwahrloster durch Erziehung	65
1. Johann Heinrich Pestalozzi	65
2. Die Rettungshausbewegung	68
3. Die Methode der Rettungshausbewegung	72

4. Grenzen der Rettungshausbewegung	75
5. Orthopädische Institute	80
6. Industrieschulen für körperbehinderte Kinder	82
7. Industrieschulen und heilpädagogische Schulen	86
8. Erziehung als Wohltätigkeit	89
9. Die Verallgemeinerungsbewegung	90

KAPITEL IV

Die Heilpädagogische Bewegung im Vormärz

Schulen für geistig behinderte und körperbehinderte Kinder	93
1. Vorbemerkung	93
2. Geistig behinderte Kinder vor der Einrichtung der Heilerziehungsanstalten	94
3. Die Entdeckung der Bildungsfähigkeit geistig behinderter Kinder	96
4. Die ersten Methoden	100
5. Die Grenzen der heilpädagogischen Bewegung	107
6. Zwischen Medizin und Pädagogik	112
7. Heimschulen für körperbehinderte Kinder	115
8. Die Methode der Körperbehindertenpädagogik	119
9. Das Oskar-Helene-Heim in Berlin und die Krüppel- zählung	123
10. Jan Daniel Georgens und Heinrich Marianus Deinhardt	126
11. Anfallskranke Kinder	131

KAPITEL V

Die Entstehung der jüngeren Sonderschulen vor dem

Ersten Weltkrieg. Differenzierung im Schulsystem	134
1. Sonderschulen für schwachbegabte, schwerhörige, sehschwache und sprachbehinderte Kinder	134
<i>Schwachbefähigte Kinder</i>	139
<i>Schwerhörige Kinder</i>	141
<i>Sehschwache Kinder</i>	141
<i>Stotternde Kinder</i>	143
<i>Erziehungsschwierige Kinder</i>	143

2. Die Ursprünge der jüngeren Sonderschulen	147
<i>Hilfsschulen</i>	147
<i>Schwerhörigenschulen</i>	149
<i>Schulen für sehschwache Kinder</i>	151
<i>Sprachheilschulen</i>	152
<i>Beobachtungsklassen</i>	153
3. Die Methoden der jüngeren Sonderschulen	154
<i>Hilfsschulunterricht</i>	154
<i>Schwerhörigenunterricht</i>	155
<i>Sehschwachenunterricht</i>	156
<i>Stotterertherapie</i>	159
<i>Erziehung erziehungsschwieriger Kinder</i>	160
4. Die Grenzen der neueren Sonderschulen	162

KAPITEL VI

Heilpädagogik in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts

Heilpädagogik oder Rassenhygiene?	163
1. Vorbemerkung	163
2. Erziehungsberatung und Supervision	164
3. Heilerziehung und Strafe	168
4. Schule, Heilerziehung und Jugendwohl	173
5. Heilpädagogik zwischen medizinischer und pädagogischer Begründung	178
6. Johannes Trüper	181

KAPITEL VII

Behinderte Kinder in der NS-Zeit

Die Katastrophe der Rassenhygiene	187
1. Nationalsozialismus und Schule	187
2. Nationalsozialistische Heilpädagogik?	190
3. Die Gleichschaltung	192
4. Bekenntnis in einer säkularen Welt	196
5. Entmündigung der Lehrer und Lehrerinnen	197
6. Hilfsschule im Alltag	199
7. Zwangssterilisierung	200
8. Wie soll man mit der Vergangenheit umgehen?	203

KAPITEL VIII

Heilpädagogik nach dem Zweiten Weltkrieg

Normalisation, Integration

und die Selbstvertretung Behinderter	208
1. Vorbemerkung	208
2. Normalisation und Integration	210
3. Deutscher Bildungsrat	215
4. Die Verwirklichung der Integration	217
5. Die KMK und die Integration	221
6. Früherkennung und Frühförderung	223
7. Berufliche Bildung	226
8. Selbsthilfe und Interessenvertretung	229
9. Heilpädagogik in der Gesetzgebung	232
10. Heilpädagogik als Universitätswissenschaft	235
11. Heinrich Hanselmann und die Schweizer heilpädagogische Schule	238

KAPITEL IX

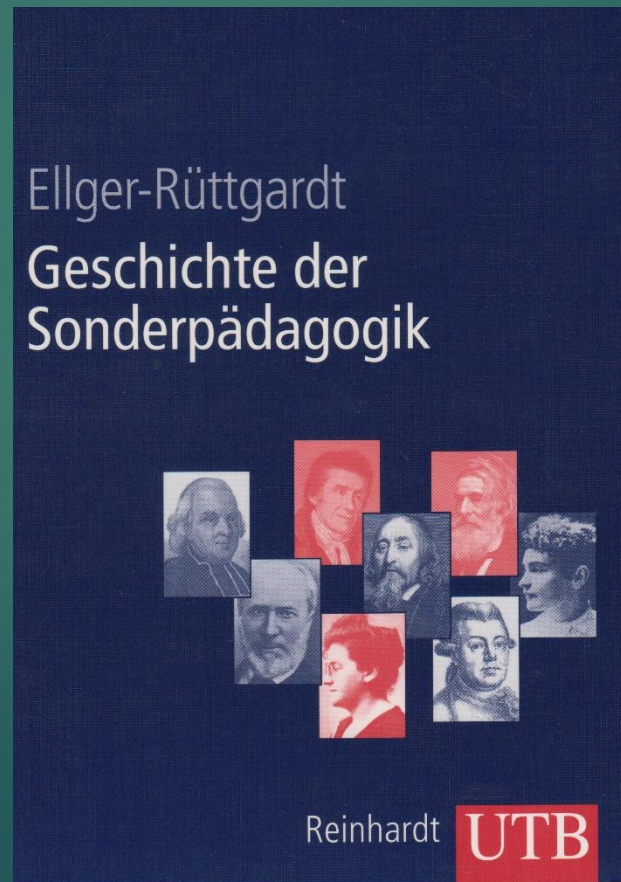
Heilpädagogik

Macht und Ohnmacht der Erziehung	245
1. Was heißt Heilpädagogik?	245
2. Heilpädagogik – die unterbrochene Tradition	247
3. Grenzbereiche der Erziehung: Vernachlässigung und Verwahrlosung	252
4. Sprachlosigkeit, Kompensation und Sprache	257
5. Differenzieren und verstärken im Erziehungsfeld	261

Tabellarische Übersicht der Vielstimmigkeit

der Heilpädagogik	268
Anmerkungen	270
Abkürzungen benutzter Archive	270
Literatur	280
Personenregister	314
Sachregister	321
Der Autor	328

Sieglind Luise Ellger-Rüttgardt:
Geschichte der Sonderpädagogik.
Eine Einführung. Reinhardt Verlag,
München, 2008.

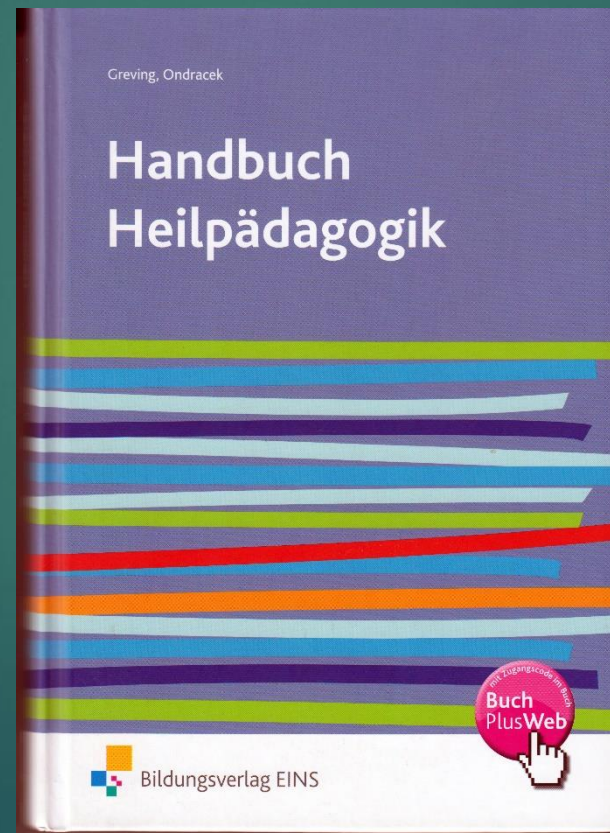

Inhalt

Hinweise zur Benutzung dieses Lehrbuchs	7
Vorwort	9
1 Einleitung	
2 Pädagogik der Aufklärung: Das späte 18. Jahrhundert	
2.1 Die Idee der Bidsamkeit Behinderter	20
2.2 Die ersten Institutionen	33
Paris	
2.2.1 Die Taubstummenanstalt	33
2.2.2 Die Blindenanstalt	38
Wien	
2.2.3 Das Taubstummen-Institut	46
Leipzig	
2.2.4 Die Taubstummenanstalt	50
2.3 Die Erfindung neuer Methoden	62
3 Bildung und bürgerliche Gesellschaft: Das 19. Jahrhundert (bis etwa 1860)	
3.1 Die preußische Reformära und die Bildung Behinderter	72
3.2 Die Berliner Institute für Gehörlose und Blinde	77
3.3 Bildung und Erziehung geistig Behinderter	86
3.4 Weitere Ausdifferenzierungen: Rettungshausbewegung und Erziehungsanstalten für krüppelhafte Kinder	99
3.5 Versuch einer institutionellen Absicherung des Bildungsanspruches: Die „Verallgemeinerungsbewegung“	108
3.6 Zwischenbilanz	124
4 Industrialisierung und soziale Ungleichheit: Das Wilhelminische Kaiserreich (1871–1918)	
4.1 Heilpädagogik zwischen Biologie, Ökonomie und Pädagogik ..	131
4.2 Ausdifferenzierung und Weiterentwicklung sonder- pädagogischer Bildungsinstitutionen	142
4.3 Entstehung und Ausbau der Hilfsschule	152
4.4 Kritik an der Hilfsschule	163

4.5 Ein Blick zum Nachbarn: Die Debatte um schulschwache Schüler in Frankreich	173
4.6 Professionalisierung der Sonderpädagogen und Interessenvertretung behinderter Menschen	184
5 Demokratischer Aufbruch und „Blüte der Heilpädagogik“: Die Weimarer Republik (1918–1933)	
5.1 Heilpädagogik und Allgemeine Pädagogik	199
5.2 Heilpädagogik und Reformpädagogik	207
5.3 Erneutes Streben nach Internationalität	214
5.4 Jüdische Heilpädagogik und Wohlfahrtspflege	216
5.5 Frauen in der Sonderpädagogik	225
6 Rassenpolitik und gesellschaftliche Ausgrenzung: Das „Dritte Reich“ (1933–1945)	
6.1 Ideologische Grundlagen	242
6.2 Zur Praxis der NS-Behindertenpolitik	249
6.3 Hilfsschule im „Dritten Reich“	255
6.4 Zur Rolle der Sonderpädagogen	267
6.5 Behinderte Menschen im Nationalsozialismus	277
7 Traumatisierung und Neuanfang: Die Zeit nach dem Zweiten Weltkrieg (1945–1989)	
7.1 Keine „Stunde Null“	291
7.2 Restauration, Wiederaufbau und Reform der Sonderpädagogik in der Bundesrepublik Deutschland	293
7.3 Sonder- und Rehabilitationspädagogik in der sowjetisch besetzten Zone und in der DDR	309
7.4 Vergleichende Perspektiven und Desiderata	323
8 Ausblick: Erfolge, Niederlagen, Gefährdungen	
Anhang	
Anmerkungen	337
Literatur	339
1 Quellen	339
2 Darstellungen	345
Bildquellennachweis	357
Verzeichnis der Abkürzungen	358
Verzeichnis der Archive	359
Zeittafel	360
Personenregister	375

Heinrich Greving – Petr Ondracek: Handbuch Heilpädagogik. Bildungsverlag Eins, Troisdorf, 2010.

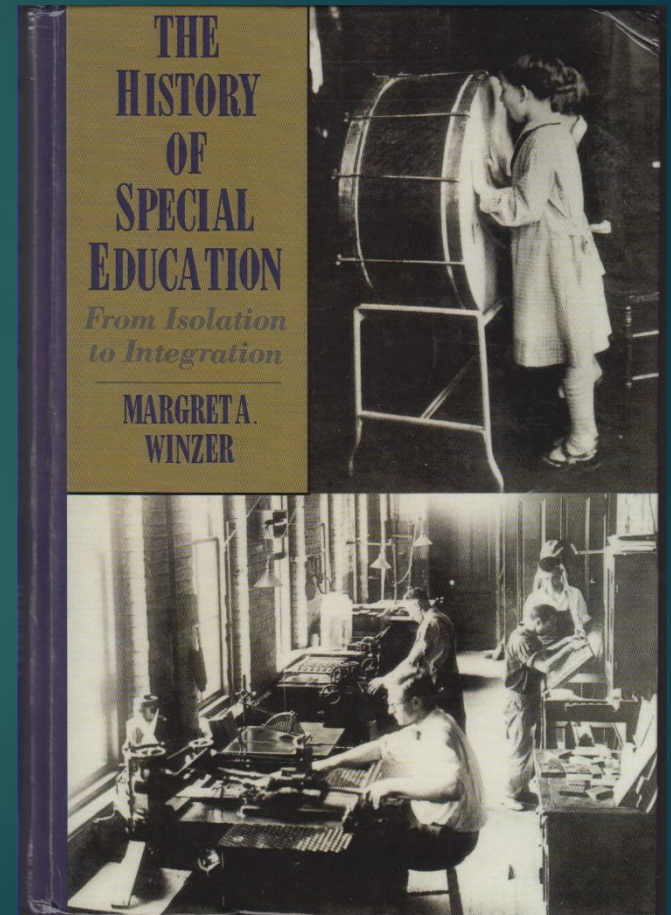

Inhaltsverzeichnis

Teil I Geschichte, Organisationsformen und Grundkonzepte der Heilpädagogik

Vorwort	6
1 Geschichte der Heilpädagogik	9
1.1 Prähistorie und Antike	9
1.1.1 Prähistorie	11
1.1.2 Antike	15
1.2 Mittelalter	22
1.2.1 Mittelalterliche Gesellschaft	23
1.2.2 Christliche Glaubensaspekte	24
1.2.3 Schriftliche Darstellungen	28
1.2.4 Zeitgenössische Hilfeformen des späten Mittelalters	30
1.3 Die Aufklärung	35
1.3.1 Gesellschaftliche und politische Situation in Deutschland im 18. Jahrhundert	36
1.3.2 Grundlegende Aussagen der Aufklärung	37
1.3.3 Aufklärung und Heilpädagogik	38
1.3.4 Ansichten über Menschen mit Behinderung	40
1.3.5 Aufklärung und erste heilpädagogische Einrichtungen	43
1.3.6 Wendepunkte: vom 19. zum 20. Jahrhundert	45
1.4 Das 20. Jahrhundert	46
1.4.1 Vernichtung und Trennung: 1900 bis 1945	47
1.4.2 Hinweise zur Theoriebildung der Heilpädagogik	50
1.4.3 Wiederaufbau, Annäherung und Integration: 1945 bis 2000	52
1.4.4 Exkurs: Heil- und Rehabilitationspädagogik in der DDR	54
1.4.5 Heilpädagogische Tendenzen um die Jahrtausendwende	55
1.5 Aktuelle Entwicklungen zu Beginn des 21. Jahrhunderts	60
1.5.1 Mögliche Problemquellen für die Heilpädagogik	61
1.5.2 Mögliche weitere Themen für die Zukunft der Heilpädagogik	65
2 Theoretische und konzeptionelle Grundausrichtungen heilpädagogischen Handelns	67
2.1 Theoretische Begründungen heilpädagogischen Handelns	67
2.1.1 Emil E. Kobi: „Grundfragen der Heilpädagogik“	70
2.1.2 Wolfgang Jantzen: „Allgemeine Behindertenpädagogik“	83
2.1.3 Otto Speck: „System Heilpädagogik“	89
2.1.4 Dieter Gröschke: „Praxiskonzepte der Heilpädagogik“	104
2.1.5 Georg Feuser: „Behinderte Kinder und Jugendliche zwischen Integration und Aussonderung“	118
2.1.6 Urs Haerberlin: „Heilpädagogik als wertgeleitete Wissenschaft“	129
2.2 Konzeptionelle Hintergründe heilpädagogischen Handelns	137
2.2.1 Normalisierung	137
2.2.2 Integration	147
2.2.3 Empowerment	154
2.2.4 Inklusion	162
2.2.5 Disability Studies	168
2.2.6 Bildung	170

Margret A. Winzer: The History of
Special Education. From Isolation
to Integration. Gallaudet
University Press, Washington D.C.
1993.

Contents

List of Tables	vii
List of Boxes	viii
Preface	xi

Part 1 Lessons of a Dark Past

Introduction	3
Chapter 1	
Disability and Society before the Eighteenth Century: Dread and Despair	6
Chapter 2	
Education and Enlightenment: New Views and New Methods	38

Part 2 Into the Light of a More Modern World

Introduction	77
Chapter 3	
The Rise of Institutions, Asylums, and Public Charities	82
Chapter 4	
Education for Exceptional Students in North America after 1850	121
Chapter 5	
Physicians, Pedagogues, and Pupils: Defining the Institutional Population	145
Chapter 6	
More Than Three Rs: Life in Nineteenth-Century Institutions	170
Chapter 7	
Teaching Exceptional Students in the Nineteenth Century	225

Part 3 Into the New Century

Introduction	251
Chapter 8	
Measures and Mismeasures: The IQ Myth	254
Chapter 9	
The "Threat of the Feeble-minded"	279
Chapter 10	
From Isolation to Segregation: The Emergence of Special Classes	312
Chapter 11	
New Categories, New Labels	337

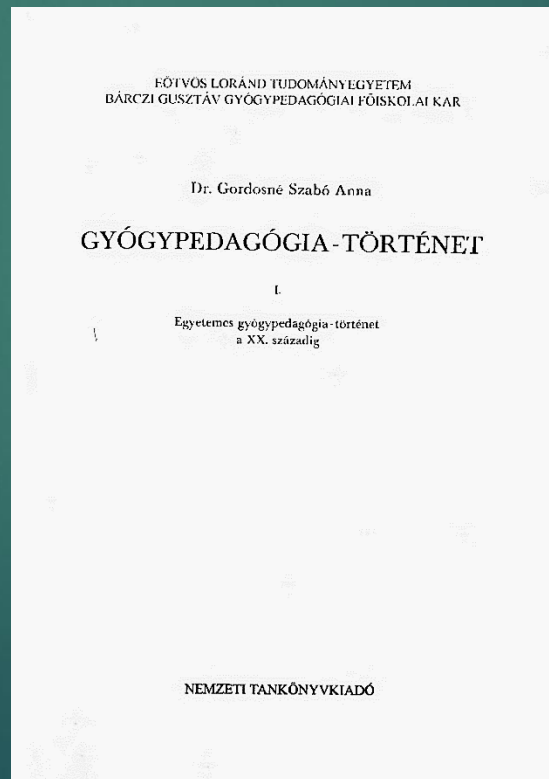
Part 4 Segregation to Integration

Introduction	363
Chapter 12	
Approaching Integration	366

Bibliography	386
Index	441

Gordosné Szabó Anna: Gyógypedagógia- történet I. Egyetemes gyógypedagógia- történet a XX. századig. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1962.

18

TARTALOMJEGYZÉK.

Bevezetés	Oldal
A gyógypedagógia történetének tárgya, korszakai.....	3
Első rész	
Egyetemes történet.	
I. Korszak	
A fogyatékosok helyzete, a fogyatékosokkal való bánásmód a gyógyító-nevelő módszerek kialakulásáig.....	11
1. Szakasz.	
Az ősközösségi társadalmi formában élő népek felfogása a fogyatékosokról.....	12
2. Szakasz.	
Az ókori keleti, görög és római népek felfogása a fogyatékosokról.....	14
3. Szakasz.	
A középkori népek felfogása a fogyatékosokról.....	21
II. Korszak.	
Gyógyító-nevelő módszerek kialakulása.....	27
4. Szakasz.	
Gyógyító-nevelés a renaissance időszakában.....	28
A fogyatékosokról alkotott középkori személet átalakulása	31
Comenius munkásságának gyógypedagógiai vonatkozásai.	32
Az első gyógyító-nevelő eljárások.....	36
Mercurialis gyógypedagógiai munkássága.....	38
Carrion gyógypedagógiai munkássága.....	40
Helmont gyógypedagógiai munkássága.....	41
Ponce és Bonet gyógypedagógiai munkássága.....	42

5. Szakasz.	Oldal
Gyógyító-nevelés az újkorban az XVII.századi angol polgári forradalomtól a XVIII.századi nagy francia polgári forradalomig.....	53
Locke, Condillac és Diderot munkásságának gyógy- pedagógiai vonatkozásai.....	57
Rousseau munkásságának gyógypedagógiai vonatkozásai.....	60
Ragyicssev munkásságának gyógypedagógiai vonatkozásai.....	64
De la Mettrie munkásságának gyógypedagógiai vonatkozásai.....	64
Gyógyító-nevelő módszerek elterjedése.....	65
Anglia.....	66
Wallis gyógypedagógiai munkássága.....	66
Hollandia.....	73
Amman gyógypedagógiai munkássága.....	73
Németország.....	79
Franciaország.....	80
Ernaud gyógypedagógiai munkássága.....	80
Pereire gyógypedagógiai munkássága.....	81
Oroszország.....	83
III. Korszak	
A fogyatékosok intézményes gyógyító-nevelésének a kialakulása.....	89
6. Szakasz	
Az újkor gyógyító-nevelése a XVIII.századi nagy francia forradalomtól a XIX. század derekáig.....	89
Pinel, Esquirol és Bonaterre munkásságának gyógy- pedagógiai vonatkozásai.....	93
Swieten, Frank és Felbiger munkásságának gyógy- pedagógiai vonatkozásai.....	94
Pestalozzi munkásságának gyógypedagógiai vonatkozásai.....	96
A hallási fogyatékosok intézményes foglalkoztatásának kialakulása.....	98
A párizsi intézet és a "Francia iskola".....	99
De l'Epée gyógypedagógiai munkássága.....	99
Sicard gyógypedagógiai munkássága.....	107

5. Szakasz.	Oldal
Gyógyító-nevelés az újkorban az XVII.századi angol polgári forradalomtól a XVIII.századi nagy francia polgári forradalomig.....	53
Locke, Condillac és Diderot munkásságának gyógy- pedagógiai vonatkozásai.....	57
Rousseau munkásságának gyógypedagógiai vonatko- zásai.....	60
Ragyiscsev munkásságának gyógypedagógiai vonatko- zásai.....	64
De la Mettrie munkásságának gyógypedagógiai vonat- kozásai.....	64
Gyógyító-nevelő módszerek elterjedése.....	65
Anglia.....	66
Wallis gyógypedagógiai munkássága.....	66
Hollandia.....	73
Amman gyógypedagógiai munkássága.....	73
Németország.....	79
Franciaország.....	80
Ernaud gyógypedagógiai munkássága.....	80
Pereire gyógypedagógiai munkássága.....	81
Oroszország.....	83
III.Korszak	
A fogyatékosok intézményes gyógyító-nevelésének a kialakulása.....	89
6. Szakasz	
Az újkor gyógyító-nevelése a XVIII.századi nagy francia forradalomtól a XIX. század derekáig.....	89
Pinel, Esquirol és Bonaterre munkásságának gyógy- pedagógiai vonatkozásai.....	93
Swieten, Frank és Felbiger munkásságának gyógy- pedagógiai vonatkozásai.....	94
Pestalozzi munkásságának gyógypedagógiai vonatko- zásai.....	96
A hallási fogyatékosok intézményes foglalkoztatásá- nak kialakulása.....	98
A párizsi intézet és a "Francia iskola".....	99
De l'Epée gyógypedagógiai munkássága.....	99
Sicard gyógypedagógiai munkássága.....	107

	Oldal
A lipcsei intézet és a "Német iskola".....	109
Heinicke gyógypedagógiai munkássága.....	109
Eschke és Reich gyógypedagógiai munkássága.....	111
Az orosz intézeti nevelési forma.....	112
A látási fogyatékosok intézményes foglalkoztatásá- nak kialakulása.....	114
Hauy gyógypedagógiai munkássága.....	114
Az értelmi fogyatékosok intézményes foglalkoztatá- sának kialakulása.....	116
Párizsi intézet.....	117
Itard gyógypedagógiai munkássága.....	117 -
Seguin gyógypedagógiai munkássága.....	121 -
A salzburgi intézet.....	126
Guggenmoos gyógypedagógiai munkássága.....	126
Svájci intézetek.....	126
Guggenbühl gyógypedagógiai munkássága.....	127
IV. Korszak	
A fogyatékosok intézményes gyógyító-nevelésének a to- vábbfejlődése, a differenciálódás megindulása a gyógy- pedagógia különböző területein.....	131
7. Szakasz.	
Gyógyító-nevelés az újkorban a XIX. század dereká- tól a XX. századig.....	131
A szervezeti keretek alakulása.....	135
Hallási fogyatékosok számára működő intézmények....	136
Siketnémák intézetei.....	138
Siketnémák iskolái.....	139
Nagyothallók, hallásmaradványosok,gyengébbképessé- gű siketnémák külön osztályai a siketnémák intéze- teiben.....	139
Értelmi fogyatékos-siketnémák intézetei.....	140
Látási fogyatékosok számára működő intézmények....	141
Vakok intézetei.....	142
A vakok foglalkoztató intézetei.....	143
Gyöngéhlátók, értelmi fogyatékos-vakok külön osztá- lyai a vakok intézeteiben, siketnéma-vakok külön foglalkoztatása.....	144
Ápoldák	144

	Oldal
Értelmi fogyatékosok számára működő intézmények.....	145
Értelmi fogyatékosok intézetei.....	146
Értelmi fogyatékosok iskolái, osztályai.....	148
A tartalmi munka alakulása.....	149
A hallási fogyatékosok gyógyító-nevelésének alakulása.....	150
Vegyes módszerek.....	151
A bécsi vegyes módszer.....	151
A schleswigi vegyes módszer.....	153
A német módszer megújított formái	154
Grammatikai irányzat.....	154
Antigrammatikai irányzat.....	155
Orosz módszer.....	156
Hallásnevelési irányzat.....	156
Urbantschisch gyógypedagógiai munkássága.....	157
A látási fogyatékosok gyógyító-nevelésének alakulása	165
Braille gyógypedagógiai munkássága.....	168
Siketnéma-vakok gyógyító-nevelése.....	170
Az értelmi fogyatékosok gyógyító-nevelésének alakulása.....	171
Ápoló tagozatok.....	172
Iskolai tagozatok.....	173
Foglalkoztató tagozatok.....	176
Epilepsiások gyógyító-nevelése.....	179
Irodalomjegyzék	181
Névmutató	186

Gordosné Szabó Anna: Gyógypedagógia-
történet II. Magyar gyógypedagógia
történet a XX. századig. Tankönyvkiadó,
Budapest, 1963.

BÁRCZI GUSZTÁV
GYÓGYPEDAGÓGIAI TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA

Gordosné dr. Szabó Anna

GYÓGYPEDAGÓGIA TÖRTÉNET

II.

MAGYAR GYÓGYPEDAGÓGIA TÖRTÉNET
A XX. SZÁZADIG

NEMZETI TANKÖNYVKIADÓ

T a r t a l o m j e g y z é k

	Oldal
B E V E Z E T É S	3
I. Korszak	
A FOGYATÉKOSOK INTÉZMÉNYES GYÓGYÍTÓ-NEVELÉSÉNEK KIALAKULÁSA ÉS TOVÁBBFEJLŐDÉSE MAGYARORSZÁGON AZ EGYSÉGES MAGYAR GYÓGYPEDAGÓGIA LÉTREJÜTTÉIG	
Gyógyító-nevelés Magyarországon a XIX. században .	5
A hallási fogyatékosok intézményes gyógyító-nevelésének kialakulása Magyarországon	16
A váci intézet megszervezése és működése a XIX. sz. első felében	16
Cházár András gyógypedagógiai munkássága . .	16
Az intézet működése	24
Simon Antal gyógypedagógiai munkássága . . .	32
Schwarcz Antal gyógypedagógiai munkássága .	36
A hallási fogyatékosok gyógyító-nevelésének alakulása a XIX. század végéig	41
A váci intézet továbbfejlődése	47
Pekete Károly gyógypedagógiai munkássága . .	57
Magániskolák és intézetek, valamint tanfolyamok a hallási fogyatékosok számára	67
Intézményhálózat kialakulása a hallási fogyatékosok számára	76

	Oldal
A látási fogyatékosok intézményes gyógyító-nevelésének kialakulása Magyarországon	78
Az első intézet megszervezése	78
Az intézet működése	85
A látási fogyatékosok gyógyító-nevelésének alakulása a XIX. század végéig	88
A "Pesti Vakok Intézete"-nek továbbfejlődése . . .	90
Mihályik Szidór dr. gyógypedagógiai munkássága	92
A "Vakokat Gyámoltó Országos Egylet" megszervezése és működése	104
Az értelmi fogyatékosok intézményes gyógyító-nevelésének kialakulása Magyarországon	107
Az első intézet megszervezése és működése	110
Frim Jakab gyógypedagógiai munkássága	110
Az értelmi fogyatékosok intézményes gyógyító-nevelésének továbbfejlődése a XIX. század végéig	124
Szenes Adolf gyógypedagógiai munkássága	128
A beszédhibások intézményes gyógyító-nevelésének kialakulása Magyarországon	134
I r o d a l o m j e g y z é k	137
N é v m u t a t ó	147
T a r t a l o m j e g y z é k	153

Egy új utakat kereső gyógypedagógia- történeti programvázlat

- ▶ „A gyógyító nevelés egyetemes történetének megírásánál nem vezet célra az a rendszer, amit még ma nagy előszeretettel követünk. E rendszer a csökkentértékű egyénekkal foglalkozó elméleti és gyakorlati szakemberek életének történetét dolgozza fel, amely feldolgozás egyrészt a különböző csoportokhoz alkalmazottan történik, másrészt a legtöbb esetben a történelmi egyén személyével, vagy tevékenységével foglalkozik.”
(Tóth Zoltán, 1933, 263.)

„A) A gyógyító-nevelői gondolkodás és gyógyítva-nevelői tevékenység fejlődése.

1. A csökkentértékűek oktatására vonatkozó gondolkodás és tevékenység fejlődése.
2. A csökkentértékűek nevelésére vonatkozó gondolkodás és tevékenység fejlődése.

B) A társadalmi tevékenység fejlődése.

1. A testi és lelki értékcsökkenés megelőzésének története.
2. A jogi és társadalmi védelem fejlődése.
3. A gazdasági védelem története.

C) Az egységes gyógypedagógia fejlődése.

1. A gyógyító-nevelői gondolkodásra vonatkozó elméletek története.
2. A gyógyítva nevelői tevékenységre vonatkozó elméletek fejlődése.

D) Az intézetek és intézmények fejlődése.

1. A kutató intézetek, intézmények és egyesületek története.
2. A vakok intézményeinek fejlődése.
3. A siketek intézményeinek fejlődése.
4. A csökkent értelmű társadalmi fogyatékosok intézményeinek fejlődése.
5. Az ép értelmű társadalmi fogyatékosok intézményeinek fejlődése.
6. A beszédhibák javítására vonatkozó intézmények fejlődése.
7. A különleges egyéniségek intézményeinek fejlődése.

E) A gyermekvédelem fejlődésének története.”

(Tóth Zoltán: Általános gyógypedagógia, 1933, 265-266.)

A klasszikus gyógypedagógiatörténet funkciója – egy tentatív hipotézis

- ▶ Gyógypedagógia, azaz gyógyító pedagógia mint tevékenység, mint intézmény(rendszer), mint tudomány története.
- ▶ Legitimációs bázis és oktatási tartalom.
- ▶ A gyógypedagógia a modern kor mentalitásának egy paradigmaticus kifejeződése. „Perfektibilität”
- ▶ Specifikumai: gyógyít, terápiában részesít, fejleszt, rehabilitál, helyreigazít, kiegészít, kompenzál, korrigáll, readaptál, reszocializál, segít, támogat, nevel (edukál).
- ▶ Heilpädagogik, Behindertenpädagogik, Förderpädagogik, Rehabilitationspädagogik, Sonderpädagogik, Spezialpädagogik, Orhopädagogik, special education, remedial education, curative education, defektológia stb.

Új diszciplínák: fogyatékoságtudomány, fogyatékoságtörténet

- ▶ Jelképes kezdet: Randolpe Bourne (1911): The Handicapped. The Atlantic Monthly. 320-329.:
- ▶ „A deformált ember kapuja mindig zárva, és a kulcs – kívül... kincseket halmoz odabenn, ám azok rejtve maradnak, hacsak a kívül álló személy nem működik vele együtt a kapu megnyitásában.”

Randolph Simillan Bourne (1886-1918)

- ▶ Bloomfield. Sérülések születés közben, 4 éves korában tuberkulózis.
- ▶ Tanulmányok a Columbia Egyetemen, John Dewey tanítványa. Progresszív, kritikus szellemű íróvá érik.
- ▶ „... furcsa teremtmény egy furcsa világban.”
- ▶ The Handicapped (1911, Atlantic Monthly)
- ▶ Az ifjúság apologétája: Youth and life, esszékötet, 1913, The Philosophy of Handicap.
- ▶ Transnationl America (1916)

Randolph Bourne 1913-ban a Columbia Egyetem tanári karában (balról a negyedik)

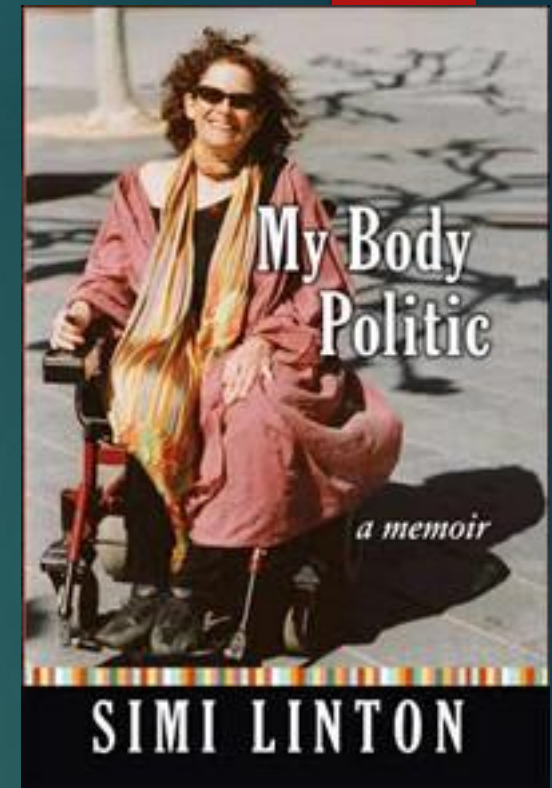
Fogyatékoságtudomány (disability studies)

- ▶ Fogyatékoságtudományi műhelyek keletkezése:
- ▶ Brandeis University, Society of Chronic Illness and Disability, 1970-es évek vége.
- ▶ Society for Disability Studies, 1986.
- ▶ Colin Barnes: „handicap” = „cap in hand”

Gyógypedagógia és fogyatékoságtudomány

- ▶ „A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia között talán az a legfontosabb különbség, hogy **a pedagógia egy olyan társadalmi hatalmi struktúra része, amely marginalizációt és kirekesztést teremtő intézményeket hívott életre.** Bourdieu megfogalmazásával élve, történetileg a gyógypedagógia a hatalom pólusán helyezkedik el, míg a fogyatékosággal élő emberek a tehetetlenség pólusán.” Marcus Dederich (2014): Különbségek, súrlódások és egyezések a gyógypedagógia, és a fogyatékoságtudomány között. Fogyatékoság és Társadalom, 2014. 5-6. szám, 5-8.)

- ▶ „Nemcsak az orvostudomány, hanem a pedagógia is kialakította azt a képzetet, hogy a fogyatékos és nem fogyatékos emberek **elkülönült csoportba tartoznak.**” (Dederich, 2014, 6.)
- ▶ Simi Linton amerikai polgárjogi, fogyatékos-jogi aktivista „könyörögve kéri” a fogyatékoságtudomány és **a főként intervencióval foglalkozó diszciplínák szétválasztását.** (Linton, 1998, 136, Idézi: Dederich, 2014, 7.)
- ▶ Anne Waldschmidt: „Von Behindertenpädagogik und Rehabilitationswissenschaft unterscheiden sich die Disability Studies dadurch, dass ihnen der **interventionistische Impuls fehlt.** Statt individualisierende und praxisorientierende Sichtweisen, von denen etwa die Pädagogik geprägt ist, ist den Disability Studies eine sowohl grundagentheoretische als auch Gesellschaft verändernde Orientierung eigen.” (Waldschmidt, in: Bösl, Klein, Waldschmidt, 2010, 15.)

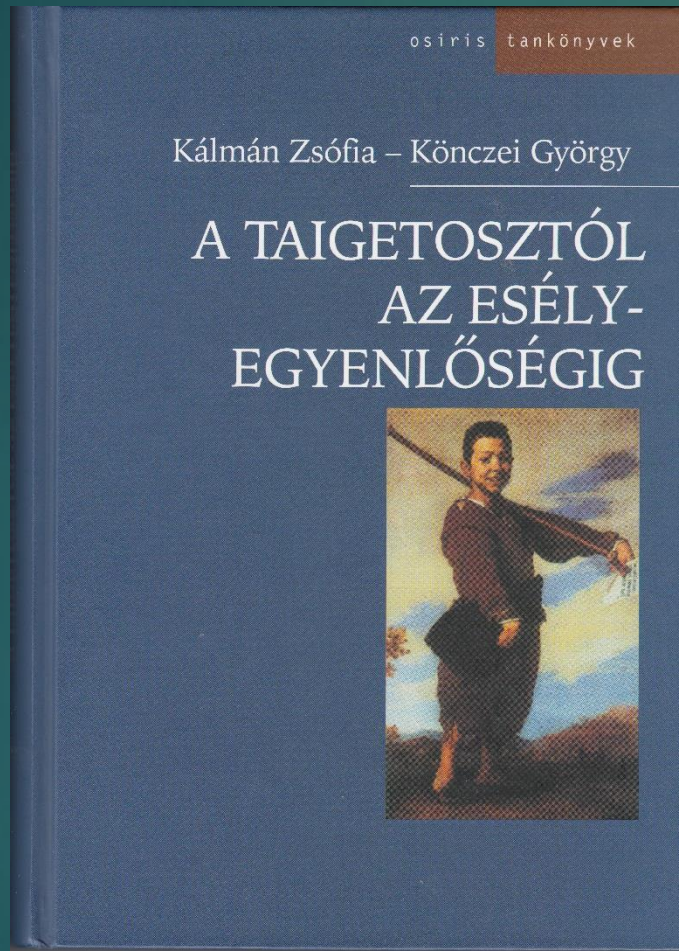
Mit kutat a fogyatékoságtörténet?

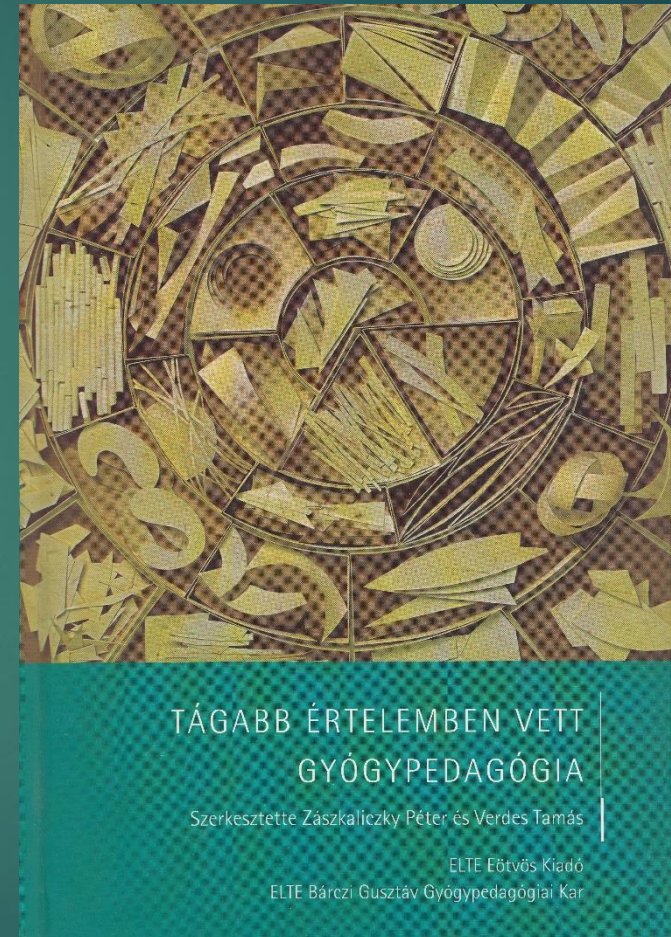
- ▶ „... a XIX-XX. századig nem állt rendelkezésre olyan nyelvi tér, amelyben a társadalom a fogyatékos emberek helyzetét, a többségi társadalomhoz való viszonyát meghatározta volna.” (Kőszeghy és Parragh, in: Zászkaliczky és Verdes, 2010, 532.)
- ▶ Az egyes fogyatékoság-típusokkal élők társadalmi helyzetének története.
- ▶ A különböző fogyatékoságtípussal élő emberekről alkotott társadalmi kép története.
- ▶ A fogyatékosággal élő emberek elzárására, perfektibilizálására, gondozására szolgáló intézmények alakulásának története.
- ▶ A fogyatékoság mint társadalmi konstrukció folyamata, pl. „Seelenschwäche, als Folie zur Konstruktion der heilpädagogische Klientel” (Moser, Vera, 2012): Gründungsmythen der Heilpädagogik, Zeitschrift für Pädagogik, 265.)

Hazai kutatások hozadékai

38

Osiris, Budapest, 2002

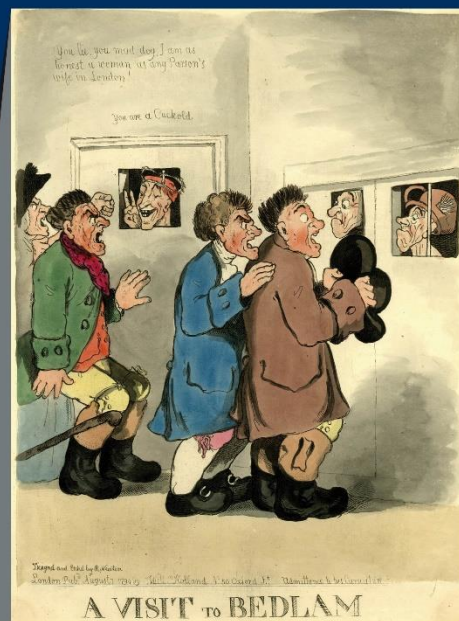

ELTE, Eötvös Kiadó,
Budapest, 2010

MAGYAR ADÉL

FEJEZETEK

AZ ÉRTELMIFOGYATÉKOSSÁG-KÉP TÖRTÉNETÉBŐL

GONDOLAT

Források:

- ▶ Barnes, Colin (2009): Egy évtized változásai: reflexiók az „emancipatív” fogyatékoságkutatásra. Fogyatékoság és Társadalom, I. évf. 1. szám, 13-22.
- ▶ Bösl, Elisabeth - Klein, Anne - Waldschmidt, Anne (2010): Disability History. Konstruktionen von Behinderung in der Geschichte. Eine Einführung. Transcript Verlag, Bielefeld.
- ▶ Dederich, Marcus (2007): Körper, Kultur und Behinderung. Eine Einführung in die Disability Studies. Bielefeld.
- ▶ Dederich, Marcus (2014): Különbsége, súrlódások és egyezések a gyógypedagógia és a fogyatékoságtudomány között. Fogyatékoság és Társadalom, II. évf. 5-6. szám, 5-8.
- ▶ Marton Klára és Könczei György (2009): Új kutatási irányzatok a fogyatékoságtudományban. Fogyatékoság és Társadalom, I. évf. 1. szám, 5-12.

- ▶ Ellger-Rüttgardt, Sieglind Luise (2008): Geschichte der Sonderpädagogik. Eine Einführung. Reinhardt Verlag, München.
- ▶ Gordosné Szabó Anna (1962): Gyógypedagógia-történet I. Egyetemes gyógypedagógia-történet a XX. századig. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- ▶ Gordosné Szabó Anna (1963): Gyógypedagógia-történet II. Magyar gyógypedagógia történet a XX. századig. Tankönyvkiadó, Budapest.
- ▶ Greving, Heinrich és Ondracek, Petr (2010): Handbuch Heilpädagogik. Bildungsverlag Eins, Troisdorf.
- ▶ Kálmán Zsófia és Könczei György (2002): A Taigetosztól az esélyegyenlőségig. Osiris Kiadó, Budapest.
- ▶ Kőszeghy Miklós és Parragh Szabolcs (2003): „... nem voltak fogyatékosok a történelemben.” A fogyatékoság jelensége a történettudományban. In: Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás (szerk., 2010): *Tágabb értelemben vett gyógypedagógia*. ELTE Eötvös Kiadó, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest. 527.

-
- ▶ Magyar Adél (2019): Fejezetek az értelmifogyatékoság-kép történetéből. Elzárás, gyógyítás, fejlesztés – a kezdetektől a 19. század végéig. Gondolat Kiadó, Budapest.
 - ▶ Moser, Vera (2012): Gründungsmythen der Heilpädagogik, Zeitschrift für Pädagogik. 58. 2. 262-274.
 - ▶ Möckel, Andreas (2007): Geschichte der Heilpädagogik. Zweite völlig überarbeitete Auflage, Klett-Cotta, Stuttgart, 2007
 - ▶ Musenberg, Oliver (2013): Kultur, Geschichte und Behinderung. Die kulturwissenschaftliche Historsierung von Behinderung. Athena Verlag, Oberhausen.
 - ▶ Nagy Zita, Könczei György és Hernádi Ilona (2009): A fogyatékoságtudomány útjai kettős történeti keretben, avagy első, kísérleti metszet a fogyatékoságtudományról. Fogyatékoság és Társadalom, I. évf. 1. szám, 93-107.
 - ▶ Tóth Zoltán (1933): Általános gyógypedagógia, I. rész. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest.

-
- ▶ Waldschmidt, Anne (2010): Warum und wozu brauchen die Disability Studies die Disability History? Programmatistische Überlegungen. In: Bösl, Elisabeth - Klein, Anne - Waldschmidt, Anne (2010): Disability History. Konstruktionen von Behinderung in der Geschichte. Eine Einführung. Transcript Verlag, Bielefeld. 13-28.
 - ▶ Winzer, Margret A. (1993): The History of Special Education. From Isolation to Integration. Gallaudet University Press, Washington D.C. 1993
 - ▶ Zászkaliczky Péter (2009): Tudományos vitáink természetrajzához – Vitaindító bevezető a rovat elé. Fogyatékoság és Társadalom, I. évf. 1. szám, 57-78.
 - ▶ Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás (szerk., 2010): Tágabb értelemben vett gyógypedagógia. ELTE Eötvös Kiadó, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest.

Köszönöm szépen a figyelmet!